

KISA KLASİKLER / 32

HENRY JAMES Ustanın Dersi

ÇEVİRİ: CAN ÖMER KALAYCI

♥ can
klasik

HENRY JAMES
USTANIN DERSİ

Kısa Klasikler

Ustanın Dersi, Henry James

İngilizce aslından çeviren: Can Ömer Kalaycı

The Lesson of the Master

İlk baskı: Martin Secker, Londra, 1915

Bu çeviride kaynak alınan basım: Martin Secker, Londra, 1915

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım Mart 2021, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 3 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Mert Tugen

Baskı ve cilt: Arı Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39,

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 44009

ISBN 978-975-07-4886-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750748868

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HENRY JAMES
USTANIN DERSİ

ÖYKÜ

İngilizce aslından çeviren

Can Ömer Kalaycı

Henry James'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları

Washington Meydanı, 2005

Bir Başıyatın Öyküsü, 2008

HENRY JAMES, 1843'te New York'ta doğdu. ABD'li düşünür Henry James'in oğlu, pragmatizmin öncülerinden William James'in kardeşiydi. Aile dostları arasında Thoreau, Emerson, Hawthorne gibi düşünür ve yazarların bulunduğu bir ortamda yetişti. 25 yaşına geldiğinde ABD'nin en yetenekli öykü yazarlarından biri sayılıyordu. Paris'te yaşadığı yıllarda Turgenyev, Flaubert, Zola, Maupassant'la tanıştı. İngiltere'de Victoria döneminin seçkinleri arasına katıldı; Tennyson, Gladstone, Browning gibi dönemin ünlü adlarıyla yakınlık kurdu. *Amerikalı, Daisy Miller, Avrupalılar, Washington Meydanı, Yürek Burgusu, Bir Hanımın Portresi, Bostonlular, Büyükelçiler* gibi yapıtlarında, masum, demokratik ve bereketli Amerika'yı, daha eski ve aristokrat Avrupa kültürünün dünyevi bilgeliği ve çürümüşlüğüyle karşı karşıya getirdi. İçsel yaşamı yansımasıyla, 20. yüzyılda gelişen "bilinç akışı" tekniğinin öncülerinden oldu. 1916'da Londra'da öldü.

CAN ÖMER KALAYCI, 1963'te doğdu. İstanbul Amerikan Robert Lisesi ve Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdi. Aynı fakülte Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları dalında uzmanlığını, doçentliğini ve 2003 yılında profesörlüğünü aldı. "Çocuk Alerjisi ve Astım" alanında yan dal uzmanlık eğitimini Hacettepe Üniversitesi ve New York State Üniversitesi'nde tamamladı. 2000-2002 yıllarında iki yıl süreyle Harvard Üniversitesi'nde astım konusunda çalıştı. Halen Ankara'da serbest hekim olarak çalışmaktadır. Can Yayınları'ndan diğer çevirileri: *Baskerville'lerin Köpeği, Gulliver'in Seyahatleri, Atını Sürüp Giden Kadın, Quinx ya da Kursesuz Adamın Öyküsü, Türkiye'de Şark Garp ve Amerikan Tesirleri II*.

I

Ona hanımların kilisede olduğu söylenmişti, ama muazzam bir çimenliğe tepeden bakan salon kapısının eşiğinde, yukarıdan aşağı iki kol halinde çok hoş bir görüntü vererek dolana dolana inen merdiven basamaklarının başından gördükleriyle bunun pek de doğru olmadığını anladı. Uzakta, çimenlerin üstünde üç beyefendi ulu ağaçların altında oturuyor, koyu kırmızı giysiler içindeki dördüncü bir kişi ise geniş, canlı yeşilliğin ortasında bir renk damlacığı gibi görünüyordu. Oraya kadar Paul Overt'e eşlik eden uşak önce odasına gitmek isteyip istemediğini sordu. Böylesine kısa ve rahat bir seyahatten sonra dinlenmeye gerek olmadığını bilen ve bu yeni manzaranın tadını bir an önce çıkarmak isteyen genç adam bu cazip teklifi geri çevirdi. Orada kısa bir süre durup, hazi-
ran ayının her şeyi daha da güzelleştiren muhteşem bir pazar gününde aşağıdaki gruba ve –konumu başlı başına avantaj olan– Londra yakınlarındaki eski kır evinin o hayranlık uyandıran manzarasına baktı. Yanından ayrılmadan “Acaba şu hanımefendi, o kim?” diye sordu uşağa.

“Sanırım o Mrs. St. George, efendim.”

“Mrs. St. George, şu tanınmış kişinin–”. Paul Overt bir uşağın bunu bilmeyeceğinden kuşkulanıp kendini tuttu.

“Evet efendim, muhtemelen efendim,” dedi ona yol gösteren uşak, sanki Summersoft’ta oturan birisinin, yalnızca akrabalıktan dahi olsa, doğal olarak tanınmış birisi olduğunu ima etmek istemiş gibi.

“Peki ya beyefendiler?”

“Şey, efendim, birisi General Fancourt.”

“Ah evet, biliyorum; teşekkür ederim.” Ünlü olmasına ünlü olduğuna hiç şüphe yoktu General Fancourt’un, birkaç yıl önce Hindistan’da yapmış olduğu veya belki de yapmamış olduğu bir şeyden dolayı – ama hangisiydi, genç adam hatırlayamadı. Uşak, salonun camlı kapılarını açık bırakarak uzaklaştı; Paul Overt de kendi kendine burasının çok hoş bir yer olduğunu ve kendisini çok keyifli bir ziyaretin beklediğini söyleyerek geniş çifte merdivenin başında, diğer ayrıntılar gibi evle aynı döneme ait olan o eski güzelim ferforje merdiven korkuluklarına yaslanarak durdu. Her şey birbiriyle son derece uyumluydu ve hepsi tek telden çalışıyordu – on sekizinci yüzyılın başlarının o zengin sesinden. Bu, pekala Kraliçe Anne zamanında bir yaz günündeki bir kilise vakti olabilirdi; ortamda modern olamayacak kadar mükemmel bir dinginlik vardı, yakındaki şeyler uzakta gibi duruyordu ve o koca, sakin evin özgünlüğünde dipdiri ve oturaklı bir şey vardı, tıpkı eşine az rastlanır güzellikte bir kadının peçeye tenezzül etmemesi gibi tuğla işi yapının kırmızıdan ziyade pembe renk veren engin görüntüsü de karman çorman sarmaşıklardan temizlenmişti. Paul Overt ağaçların altındaki insanların kendisini fark ettiğini anlayınca dönüp açık kapılardan oranın gururu olan büyük salona yöneldi. Bir uçtan bir uca uzanan bu salon, canlı renkleri, çerçeveli yüksek pencereleri, çiçek desenli solmuş perdeleri, bir bakışta tanınan portreleri ve tabloları, duvarlarındaki mavi beyaz Çin porselenleri, tavanındaki incecik çiçekler ve gülbezelerle diğer yüzyıla açılan, cıvılcıvılcı döşenmiş bir cadde gibiydi.

Dostumuz biraz tedirgindi; bu tedirginliği onun güzel yazılar yazmaya çalışan bir edebiyat öğrencisi kimliğiyle ve sanatçıların yaradılışlarındaki genel huzursuzlukla uyum içindeydi; ayrıca Henry St. George'un oradaki insanlar arasında olabileceği düşüncesinden doğan özel bir heyecan da vardı. Üç büyük başarısından sonra üretkenliğinin azalmasına ve son eserlerindeki görece niteliksizliğe rağmen Henry St. George bu genç yazar adayının gözünde yüksek bir edebî şahsiyet olmaya devam ediyordu. Paul Overt'in bunun için neredeyse gözyaşları döktüğu anlar olmuştu, ama şimdi onun yakınındaydı ya –daha önce hiç karşılaşmamışlardı– artık yalnızca o gerçek hazinenin ve ona karşı hissettiği sınırsız minnetin bilincindeydi. Salonda bir aşağı bir yukarı birkaç kere gidip geldikten sonra dışarı çıktı ve merdivenlerden indi. İnsanlarla iletişim kurma cesareti olduğuca azdı, bu gerçek bir zayıflığıydı – ilerideki dört kişiyle tanışmak isteğinin bilincinde olarak, karşısındakilerden davetkâr bir yaklaşım olmaması nedeniyle ister istemez kendisi harekete geçti. Bunda o İngilizlere özgü tuhaflık vardı – çimenlerin üzerinde pek göze batmadan ve yandan dolanarak ilerlerken bunu o da hissetti. Neyse ki beyefendilerden birinin insanı yatıştırıp içini rahatlatan bir tavırla kalkıp geniş adımlarla ona doğru ilerlemesinde de aynı derecede İngilizlere özgü kaçamaksız bir nitelik vardı. Bu beyefendi onu davet eden ev sahibi olmasa da, Paul Overt bu tutuma derhal karşılık verdi. Bu, uzun boylu, düzgün yapılı, yaşlıca bir beydi ve büyük evin kendisi gibi, gülümseyen pembe bir suratı ve ayrıca beyaz bir bıyığı vardı. Bizim genç adam onu yarı yolda karşıladığında beyefendi güldü ve “Ah, Lady Watermouth geleceğinizi söylemişti, benden sizinle ilgilenmemi rica etti,” dedi. Görür görmez ona kanı kaynayan Paul Overt teşekkür etti ve dönüp birlikte diğerlerine doğru yürüdü-

ler. “Bizden başka hepsi kiliseye gitti,” diye devam etti yabancı bir yandan yürürken, “biz de öylesine oturuyoruz burada – o kadar keyifli ki.” Overt de gerçekten keyifli olduğunu söyledi, o kadar güzel bir yerdi ki. Hayatında ilk defa bir yer hakkında bu kadar büyüleyici bir izlenim edindiğini söyledi.

“Ah, daha önce buraya hiç gelmediniz mi?” dedi yanındaki beyefendi. “Küçük ama güzel bir yerdir. Burada pek yapacak bir şey yoktur, bilirsiniz.” Overt adamın “ne yapmak” istediğini merak etti – kendisinin o kadar çok şey yaptığını düşünüyordu ki. Diğerlerinin oturduğu yere geldiklerinde ona eşlik edenin bir subay olduğunu anlamış –Overt’in imgelemindeki görüntü böyleydi– ve bu nedenle onu daha da cana yakın bulmuştu. Doğal olarak adamın bu sakin pastoral manzara ile uyuşmayan hareketli bir yapısı olmalıydı. Ama yine de besbelli iyi huylu birisi olduğu için bu sıkıcı saati olduğu gibi kabullenmişti. Paul Overt onunla ve yanındakilerle birlikte geçirdiği yirmi dakika boyunca onlar Paul’a Paul da onlara kim olduklarını pek bilmeden bakıp dururken, bir yandan kendi aralarında da Paul Overt’in neden bahsettiklerini pek anlayamadığı konuşmayı sürdürdüler. Belirli bir şeyden bahseder gibi durmuyorlardı; arada dostumuzda hiçbir çağrışım uyandırmayan yer ve insan isimlerinin geçtiği, zaman zaman anlamsız boşlukların olduğu, havadan sudan bir konuşmaydı. Sıcak bir pazar sabahına gayet uygun ve yaraşır biçimde neşeli ve yavaş ilerleyen bir sohbeti.

İlk aklına gelip de kendi kendine düşündüğü şey daha genç olan iki adamdan birisinin Henry St. George olup olmadığıydı. Seçkin çağdaşlarından birçoğunu fotoğraflarından tanıyordu ama nasıl olduysa bu aykırı, büyük romancının bir portresini görmemişti. Beylerden birinin o olması olanaksızdı, fazla gençti; dığeriyse sıradan

ve baygın bakışlarıyla yeterince zeki görünmüyordu. Eğer bu gözler St. George'a aitse, dehasıyla tam bir uyumsuzluk sergileyen bu görüntü, çözülmesi daha da zor bir problemdi. Ayrıca bu gözlerin sahibinin kırmızı elbiseli kadına karşı tavırları –birçok eleştirmenin görgüsüzce davranmakla suçladığı bir yazar söz konusu olduğunda bile– ancak insanın kendi karısına karşı doğal olabilirdi. Son olarak, eğer ifadesiz bakışları olan bu beyefendi onun kalbinin daha hızlı çarpmasına neden olan ismi taşısaydı (aynı zamanda aykırı görünen geleneksel favorileri vardı ve bu ünlü kişinin genç hayranı onun yüzünü kendi hayalinde hiç böylesine kaba bir çerçeve içine oturtmamıştı) ona karşı tanıdık veya dostça bir ifade takınır, ondan bir nebze olsa haberi olur, “Ginistrella” hakkında bir şeyler bilir ve bu yeni kurmaca eserin gerçek eleştirmenlerin dikkatini çektiği hakkında bir fikri olurdu diye belli belirsiz bir düşünce geçti Paul Overt'in aklından. Paul Overt aşırı kibirli olmaktan çekiniyordu, ama hastalıklı derecede bir tevazu bile “Ginistrella”nın yazarı olmanın insana en azından belli bir derece kimlik kazandırdığını düşünürdü. Subaya benzeyen arkadaşının kim olduğu açıktı: o “Fancourt”du, ama aynı zamanda “general”di ve daha birkaç dakika geçmeden yeni gelen ziyaretçiye yurtdışında yirmi yıllık bir hizmetten yeni döndüğünü söylemişti.

“Ama artık İngiltere’de kalıyorsunuz, değil mi?” diye sordu genç adam.

“Ah, evet; Londra’da küçük bir ev aldım.”

“Umarım beğenmişsinizdir,” dedi Overt, bir yandan Mrs. St. George’a bakarak.

“Manchester Meydanı’nda küçük bir ev, bu evin insanda uyandıracığı coşkunun bir sınırı var.”

“Ah, ben tekrar yuvaya dönmeyi kastetmiştim, Piccadilly’ye geri dönmeyi.”

“Kızım çok sever Piccadilly’yi – esas önemli olan da bu. Sanattan, edebiyattan müzikten ve bu tür şeylerden çok hoşlanır o. Hindistan’dayken bunları özlemişti ve şimdi Londra’da buldu, ya da bulmayı umuyor. Mr. St. George ona yardım etmeye söz verdi – ona çok iyi davrandı. Kızım kiliseye gitti –bundan da hoşlanır– on beş dakika sonra hepsi dönmüş olur. Sizi onunla tanıştırmalıyım, sizinle tanışmaktan çok memnun olacaktır. Yazdığınız harika kelimelerin her birini okumuştur diyebilirim.”

“Çok memnun olurum, o kadar da çok şey yazmadım,” dedi Overt savunmaya geçerek ve pek de alınmadan generalin de bu konuda en azından belirsiz düşünceleri olduğunu hissetti. Ama yine de bu dostça söylemlerine rağmen neden bu saygın generalin kendisinin Mrs. St. George ile ilişki kurmasını sağlayacak bir çift laf etmediğini merak etti. Eğer mesele, belli ki evli olmayan Miss Fancourt’u tanıştırmaksa, o orada değildi, ama meşhur meslektaşının karısı ikisinin arasında duruyordu. Bu hanımefendi insanı şaşırtan gençliği ve tam olarak neden olduğunu açıklayamadığı ama ona gizemli bir hava veren son derece zeki görüntüsüyle Paul Overt’in gözüne tepeden tırnağa çok güzel görünmüştü. St. George çekici bir eşi kesinlikle hak ediyordu ama Overt böylesine iddialı bir Paris giysisine bürünmüş bu önemli, ufak tefek kadının bir edebiyatçının hayat boyu eşi, onun ikinci benliği olabileceğini hayal edemiyordu. Bu eşin, bu ikinci “ben”in genel olarak kendini kesinlikle tek bir şekilde ortaya koymadığını biliyordu: Gözlemleri ona bu ikinci benin her zaman illaki yalın bir görüntü sergilemediğini öğretmişti. Ama daha önce onu hiçbir zaman bu şekilde, sanki zenginliğinin temelleri, üzeri yazılı metinlerle karman çorman kaplanmış mürekkep lekeli bir çalışma masasından daha derindeymiş gibi görmemişti. Mrs. St. George bu

haliyle kitap yazmaktan çok muhasebe defteri tutan ve şehirde önemli işlere bakıp yayıncılarla şairlerin yaptıklarından çok daha iyi anlaşmalar yapan birisinin karısına benziyordu. Mrs. St. George'un bu görüntüsü daha kişisel bir başarıyı, özellikle toplumun ve karşılıklı konuşmaların dünyasının koca bir salon, şehrin ise ancak bekleme odası olduğu bir çağa damgasını vuran bir başarıyı düşündürüyordu. Overt önce onun otuz yaşlarında olduğunu düşündü, ama sonunda ellisine yaklaşıyor olabileceği sonucuna vardı. Fakat Mrs. St. George yılların fazlalığını ve aradaki farkı bir şekilde gizliyordu – tıpkı sihibazın kolunda gizlenen tavşan gibi, yalnızca bir anlık bir bakışta nadiren göze çarpıyordu. Olağanüstü beyaz tenliydi ve her parçası, üzerindeki her şey güzeldi; hasır koltuğundaki rahat ve huzurlu halinin daha da gözler önüne serdiği gözleri, kulakları, saçları, sesi, elleri, ayakları ve her yanını donatan sayısız kurdeleler ve incik boncuklar. Sanki kiliseye gitmek için en güzel giysilerini giymiş, sonra da bunların kilise için fazla güzel olduğuna karar verip evde kalmış gibi duruyordu. Lady Jane'in düşese ne kadar seviyesiz davrandığıyla ilgili oldukça uzun bir öykü ve Cannes'dan dönerken Paris'te Lady Egbert için yaptığı ve Lady Egbert'in parasını asla vermediği bir alışverişle ilgili kısa bir anekdot anlattı. Paul Overt onun Lady Egbert'e karşı son derece isyankâr tavrını görüp rahatlayana kadar, onun büyük insanları olduklarından da yüce görmeye eğilimli olduğundan kuşkulanmıştı. Eğer göz göze gelebilselerdi onu çok daha iyi anlayacağını hissetti, ama Lady St. George ona neredeyse hiç bakmıyordu. Sonunda "Ah, işte geliyorlar – iyilerin hepsi!" dedi; Paul Overt kiliseye gidenlerin dümdüz çayırılıkta uzanan, üzerine dalların sarktığı ince ve uzun yoldaki güneş ve gölgenin titreşimleri içinde ikili üçlü gruplar halinde dönüşünü hayranlıkla izledi uzaktan.

“Eğer bizlerin kötü olduğunu ima ediyorsanız, itiraz ediyorum,” dedi, beyefendilerden birisi, “sabah boyunca herkes bu kadar uyumlu davrandıktan sonra!”

“Eğer diğerleri sizi uyumlu bulduysa—!” diye bağırdı neşeyle Mrs. St. George. “Ama biz iyiyssek bile onlar daha iyi.”

“O zaman onlar birer melek olmalı,” dedi neşelenen general.

“Sizin buyurmanızla gittiğine bakılırsa, kocanız bir melek sahiden,” dedi ilk konuşan beyefendi Mrs. St. George’a.

“Benim buyurmamla mı?”

“Onu kiliseye siz göndermediniz mi?”

“Ben ona hiçbir şey yaptırmadım, bir keresinde kötü bir kitabı yaktırmak dışında. Hepsi bu!” Onun “hepsi bu” lafı üstüne genç dostumuz kahağalara boğuldu; bu yalnızca bir saniye sürdü fakat kadının bakışlarını üzerine çekmeye yetti. Göz göze geldiler ama bu, kadını anlamasına yardım edecek kadar uzun sürmedi; tabii şayet yakılan kitabın –Mrs. St. George’un kastettiği şekliyle– kocasının en iyi yapıtlarından birisi olmasından söz ettiği an, bu anlamaya doğru atılmış bir adım değilse.

“Kötü bir kitap mıydı?” diye tekrarladı kadının muhatabı.

“Ben sevmemiştim. Ama o kiliseye sizin kızınız gittiği için gitti, diye sürdürdü General Fancourt ile konuşmasını Mrs. St. George. “Kızınıza karşı olan alışılmamış tavırlarına dikkatinizi çekmeyi görev bilirim.”

“Siz onlara aldırış etmiyorsanız ben hiç etmem,” diyerek güldü general.

“*Il s’attache à ses pas.*¹ Ama buna şaşırıyorum. Kızınız o kadar alımlı ki.”

1. (Fr.) Peşinden ayrılmıyor. (Ç.N.)

Genç yazar Paul Overt, davet edildiği bir kır malikânesinde uzaktan uzağa hayranı olduğu ünlü romancı Henry St. George'la ve ilk görüşte âşık olduğu Miss Fancourt'la tanışır. Bu tanışıklıklar kente döndükten sonra da çeşitli karşılaşmalarla sürer. Genç yazarın bütün arzusu bu büyük ustadan kendi kariyeri için yararlı bir şeyler öğrenmektir. Usta da ona seve seve bir ders verir, ama verdiği ders edebiyatla değil, yaşamla ilgilidir. Uzun yıllardır evli olan ünlü romancı, evliliğin ve evlilikle bağlantılı sorumlulukların, genç yazarlara ayak bağı olacağını, büyük sanatsal değeri olan yapıtlar yazmaya sekte vuracağını belirtir.

Karmaşık, bir o kadar da müphem karakterlerin boy gösterdiği bu öyküde Henry James her zamanki kıvrak zekâsı ve ironik üslubuyla bu kez sanat-hayat karşıtlığını sorguluyor.

#kısaklasikler #amerikanklasikleri #yazarlık #aşk #kırsaldahayat #şöhrethevesi

Kapak illüstrasyonu: Mert Tugen

